

שלומי רייסקין

“עיוורון פרצופים” – פרוסופגנוזיה

המשנה במסכת סנהדרין (ד, ה) אומרת:

“ולהגיד גדולתו של הקדוש ברוך הוא, שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד וכולן דומין זה לזה, ומלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד מהן דומה לחברו. לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר, בשבילי נברא העולם”.
אין אדם דומה לחברו. כל אחד בעל פרצוף שונה. כל אחד הוא ייחודי*. למרות זאת, יש אנשים שעבורם בני האדם דומים לחבריהם, ועבורם באמת “כולן דומין זה לזה”. אלו הם “עיוורי הפרצופים”, בעלי הפרעת פרוסופגנוזיה.

א. מהי פרוסופגנוזיה

פרוסופגנוזיה (מן היוונית: פרוסופ – פנים, אגנוזיה – אי ודאות), נקראת גם “עיוורון פרצופים” או “עיוורון פנים”, היא הפרעה ביכולת זיהוי פרצופים שונים ולהבחין ביניהם.

הסובלים מהפרעה זו מתקשים בזיהוי פני מכיריהם, ואף של בני משפחתם: הוריהם, בני זוגם וילדיהם, וכמו כן – לא מזהים את עצמם. במקרים רבים הם אינם מתקשים בזיהוי דברים אחרים: בתים, רחובות, וכו'. אלו הסובלים מפרוסופגנוזיה מולדת (Congenital prosopagnosia) אינם סובלים מכל בעיה נוירולוגית או בריאותית אך מסיבה לא ידועה יש להם קושי מולד בזיהוי פרצופים. אלו הסובלים מפרוסופגנוזיה נרכשת (Acquired prosopagnosia) עברו פגיעה מוחית באזורים המעורבים בעיבוד זיהוי פרצופים במח, ועד לפגיעה זו לא חוו קשיים בזיהוי.

אז איך הם מזהים אנשים בכל זאת?

על מנת לזהות פרצופים מוכרים הם משתמשים בדרך כלל במידע עזר כדוגמת קול, שפת גוף, תסרוקת, מבנה גוף, ריח, צורת הליכה, ועוד. דרכים אלו אינן יעילות כמו זיהוי על סמך תווי הפנים. לכן, כאשר קרוב משפחתם יחליף תסרוקת או בגדים, והם יפגשו בו ברחוב, הם יתקשו לזהות אותם.

פרופ' גלית יובל, חוקרת בכירה במגמה הפסיכו-ביולוגית בחוג לפסיכולוגיה באוניברסיטת תל-אביב, החוקרת את התופעה, כותבת¹:

* ראה בספר **רפואה מציאות והלכה** (מכון שלזינגר תשע"ב) סימן ג, פרק ג: מעמד הלכתי של זיהוי הכרת פרצוף, טביעת אצבעות ופרופיל אס-טי-ארים (עמ' 410-414). -- העורך.
1. “מאיפה אני מכיר אותך?” **כלכליסט**, 28.03.10.

<http://www.calcalist.co.il/internet/articles/0,7340,L-3399897,00.html>

"יכולתו של המוח האנושי להחליט ללא מאמץ אם פרצוף מסוים מוכר לו או לא, תוך אלפיות השנייה ומספר רב של פעמים מדי יום, היא עדיין בגדר תעלומה שטובי החוקרים בעולם מנסים לפצח. היכולת האנושית לעבד במהירות מסחררת מידע חזותי על אלפים רבים של פרצופים טובה באופן משמעותי מכל אלגוריתם חישובי – והבנה טובה יותר של האופן שבו המוח האנושי עושה זאת אמורה לאפשר למדענים לפתח אלגוריתמים שיוכלו להגיע ליכולת דומה בטכנולוגיות מחשוב מתקדמות..."

זהו תהליך מאוד מורכב שעדיין אין לנו מושג כיצד הוא נעשה, וככל שנבין טוב יותר את כל אחד משלבי העיבוד השונים ואת הקשר ביניהם נוכל בסופו של דבר להבין כיצד נוצרת התמונה המורכבת השלמה".

המחקר עדיין בעיצומו לא רק בתל אביב אלא גם במעבדת המחלקה לפסיכולוגיה באוניברסיטת בן גוריון². ברם, אנו נחקור אותו מכיוון אחר, מן הכיוון ההלכתי.

ב. השלכות הלכתיות

מצב זה בו האדם איננו עיור כלל, ואף רואה הכל ממש, אלא שאינו מבחין דווקא בין פרצופי בני אדם, מעלה שאלות הלכתיות שונות. השאלות נוגעות בשאלה של הסתמכות על ראיית אדם זה, על החשבת ראייה זו כמום, או כראייה שמוציאה את האדם מכלל קיום מצוות מסוימות. השאלה הראשונה נוגעת לחיי הנישואין.

עריות ושידוכין – זיהוי הבעל והאשה – כמו עיוור

מי שסובל מפרוסופגנוזיה אינו יכול לזהות את אשתו לפי המראה, וכן אשה הסובלת מפרוסופגנוזיה אינה מזהה את בעלה. לכאורה הדבר מעלה חשש למכשול חלילה. ברם, גם עיוור מותר באשתו, שכן יש טביעת עין של הקול, ועל כך הוא יכול להסתמך על טביעת עין של הקול בתוספת פרטים שונים שבעל הפרעה מסתייע בהם (שפת גוף, תנועה, בגדים וכו') למרות שהוא "עיוור פרצופים".

ולעניין שידוכין: האם עיוורון פרצופים הוא מום שניתן בגללו לבטל שידוך? לכאורה אם גילוי שהכלה קצרת ראייה היא עילה לביטול שידוך מצד החתן³, קל וחומר שהפרעת פרוסופגנוזיה שעלולה להיות דבר מבהיל עבור חתן, שאשתו לעתיד תראה אותו אך לא תזהה אותו, שהיא עילה לביטול שידוך.

². <http://hsf.bgu.ac.il/avidan/faceperception.asp>

³. שו"ת הרב"ז סי' ס אות י'.

שאלה נוספת היא לעניין שליחות לקידושין. עיוור כשר להיות שליח לקדש אשה⁴. וצריך שיכיר את האשה בטביעות קול⁵. ברם, על פי הדעה ששליחות העיוור לקדש את האשה מועילה דווקא אם גם המשלח הוא עיוור⁶, האם כאשר המשלח הוא בעל הפרעת ”עיוורון פרצופים” תופסת שליחות זו?

עדות

העיוור פסול מלהיות עד, על פי דרשת הכתוב: ”או רָאָה”⁷ – ”להוציא את הסומא”⁸. וכך פסק הרמב”ם: ”הסומים אע”פ שמכירין הקול וידעו האנשים הרי אלו פסולין מן התורה, שנאמר ’וְהָיָה עֵד אוֹ רָאָה’ – מי שהוא ראוי לראות הוא שמעיד, והסומא באחת מעיניו כשר להעיד”⁹. על פי השיטה הפוסלת סומא מן התורה לעדות – פסולו הוא פסול הגוף, והוא פסול אף אם יש לו היכר בטביעת עינא דקלא¹⁰. בעל שו”ת התשב”ץ הוסיף כי עדותו פסולה מן התורה אף אם רואה מעט, אך לא מספיק כדי להבחין בין איש לרעהו כשהוא מסתכל בהם¹¹.

אדם בעל הפרעת פרוסופגנוזיה הוא די מתאים להגדרה זו של אדם אשר אינו מבחין בין איש לרעהו כשהוא מסתכל בהם. על כן יש צד לומר לפי זה שהוא פסול לעדות.

מראות נגעים

אדם הרואה בבשרו נגע צריך לפנות אל הכהן, הקובע אם האדם טמא טומאת מצורע אם לאו. אדם שאינו עיוור לגמרי, אלא שכהה מאור עיניו, אינו כשר לראות את הנגעים¹². מקור ההלכה הוא מן הפסוק המציין שאת הנגע יש להביא בפני ”מראה עיני כהן”¹³, התורה כתבה ”עיני” בלשון רבים, ושתי עיני הכהן צריכות לראות¹⁴. יש מהאחרונים¹⁵ שכתבו, דוקא אם כהו

4. תוספות חיים על גיטין כג א; דבר הלכה סי’ עא.

5. אמרות טהורות, הובא באוצה”פ סי’ לה סקל”ד.

6. פרמ”ג או”ח פתיחה כוללת ח”ג סי’ כט. שו”ת נטע שורק חאבהע”ז סי’ נ; שו”ת דבר יהושע ח”ב סי’ י, במפתחות.

7. ויקרא ה, א.

8. תוספתא, שבועות (צוקרמאנדל), ג, ח.

9. רמב”ם, הל’ עדות, ט, יב.

10. מאידך, יש הסוברים שסומא פסול כעד רק מדרבנן, ואין הפסול אלא מטעמים טכניים (קצח”ח, סי’ רנט, סק”ב ובתו”ש, מילואים לכרך כו, סי’ ג).

11. שו”ת התשב”ץ ח”ג, סי’ ו.

12. משנה נגעים, ב, ג: ”כהן הסומא באחת מעיניו, או שכהה מאור עיניו – לא יראה את הנגעים, שנא’ (ויקרא יג) ’לכל מראה עיני הכהן’. בית האפל – אין פותחין בו חלונות לראות את נגעו”. רמב”ם, הל’ טומאת צרעת, ט, ה: ”... אבל בעלי מומין כשרים לראיית נגעים ובלבד שלא יהיה סומא ואפילו באחת מעיניו, ואפילו כהן שכהה מאור עיניו לא יראה את הנגעים שנאמר לכל מראה עיני הכהן”.

13. ויקרא יג, יב.

14. וכן פסק הרמב”ם הל’ טומאת צרעת, ט, ה: ”בעלי מומין כשרים לראיית נגעים ובלבד

שתי עיניו, אבל אם עין אחת כהה – כשר, ודוקא אם נתעורר לגמרי אפילו בעין אחת פסול ויש מי שחולק¹⁶. לפי ה"מנחת חינוך"¹⁷, אם פיקח ראה את הנגע, יכול כהן סומא לומר טמא או טהור, כי התורה הקפידה בעיקר רק על הראיה. ולא ראה דיונו של המאירי¹⁸. לפי זה, לכאורה אין בעיה לאפשר לאדם בעל הפרעת פרוסופגנוזיה לבדוק את הנגע, שהרי עיניו תקינות לגמרי, ויש פה מראה עיניים מושלם, כי הוא יכול להבחין בין מראות נגעים, רק לא בין פרצופי בני אדם.

כשרות כהן לעבודה בבית המקדש

התורה אומרת כי בעל מום פסול מלהקריב קרבן בבית המקדש, והסומא בכללם: "כִּי כָל אִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ מוֹם לֹא יִקְרַב אִישׁ עֹזֵר אוֹ פֹסֵחַ אוֹ חָרָם אוֹ שָׂרֹעַ"¹⁹. בתלמוד אף נאמר כי כהן הסומא בעין אחת בלבד, ואף כהן שעניו דומעות תמיד פסול לעבודה²⁰. הרמב"ם אומר שאף זה שאין ראייתו ברורה פסול לעבודה, וזה לשונו:

"שמונה בעין ואלו הן: העיור בין באחד מעיניו בין משתייהן, מי שאינו רואה בשתי עיניו או באחת מהן, אע"פ שאין נראה בהן שינוי כלל מחמת שירדו מים קבועים כנגד ראותיו, מי שאינו רואה בעיניו או באחת מהן **ראייה ברורה** מחמת שהיה בה סגורים קבועים..."²¹.

אם כן, האם בעל הפרעת "עיוורון פרצופים" ייחשב לבעל מום, הפוסל מן העבודה? מצד אחד – אין הוא מבחין ומבדיל בין פרצופי אנשים כאחד האדם, אך מאידך הוא רואה, ומבחין בחפצים ובצבעים וצורות, ויכול לתאר פרטים שונים בפרצוף האדם, רק שאינו מבחין בין אנשים בגלל ההפרעה. אלא שייתכן שיש להחשיבו כזה שאין **ראייתו ברורה**, כאמור ברמב"ם לעיל.

במקום אחר כותב הרמב"ם את הדברים הבאים:

שלא יהיה סומא ואפילו באחת מעיניו ואפילו כהן שכהה מאור עיניו לא יראה את הנגעים שנאמר לכל מראה עיני הכהן".

15. **תוי"ט**, ותפא"י, על המשנה בנגעים ב, ג; וראה **תפארת ישראל** – בועז, אות ד, ברין ראיית נגעים ע"י משקפיים.

16. **תוספות אנשי השם**, בנגעים שם.

17. **מנחת חינוך**, מ' קסט, ס"ק יג.

18. וכך בעצם נכתב ב**מאירי**, סנהדרין, לד, ב: "ואפילו היה חכם ישראל רואה והוא מטמא או מטהר על פיו... מכל מקום בסומא אינו כן, ויש חולקין בזה והביאנו מתורת כהנים שאמרו כן אף בסומא ואף בשתי עיניו, שמאחר שאותו חכם הרואה רואה בשתי עיניו – וכל מראה עיני הכהן קרינא ביה"..." והמגיה של המאירי – הרב אברהם סופר ציין שלא מצא זאת בתורת כהנים שבידינו.

19. ויקרא כא, יח.

20. בכורות מד, א.

21. רמב"ם, הל' ביאת המקדש, ז, ה.

”אין פוסל באדם אלא מומין שבגלוי, אבל מומין שבחלל הגוף, כגון: שניטל כולייתו של אדם או טחול שלו או שניקבו מעיו, אע”פ שנעשה טרפה – עבודתו כשירה, שנאמר: ‘שבר רגל או שבר יד’, מה אלו בגלוי – אף כל בגלוי”²².

פגם זה אינו בגלוי, אדם המסתכל עליו לא ידע שיש לו הפרעת ”עיוורון פרצופים”. האברבנאל, בפירושו על התורה, מבאר כי טעם פסול בעל מום הוא חילול כבוד השכינה, שכן ראיית כהן בעל מום בעבודתו גורם לתיעוב העבודה ולגנותה בעיני הרואים, וכמו שאמר הכתוב ”הקריכוהו נא לפחתך”²³. כלומר, פסול בעל מום הוא מפני שהמום ניכר ונראה כגנאי בעיני בני אדם. אצל בעל הפרעה של ”עיוורון פרצופים” – אין גנאי שעלול לגרום חלילה לריחוק מעבודת הקודש, ולכאורה אין בכך פסול של ממש אצל כהן”²⁴.

אמנם, בשו”ת חוות יאיר²⁵ כתוב כי ”... ידוע שרמ”ח איברים הם כסא ודמות לרמ”ח אורות עליונים ורמ”ח איברים רוחניים שבנשמה, וא”כ כל כה”ג [כי האי גוונא] הרי הכסא פגום...”. לפי החוות יאיר השאלה כאן תהיה האם הפרעה זו שיש בה ’פגם’ במוח ולא בעיניים נחשבת לפגם.

צד נוסף שיש לברר הוא האם יש לייחס להפרעה זו פסול של ”אינו שווה בזרעו של אהרן”, כדברי ר’ יוחנן בגמרא בבכורות: ”א”ר יוחנן; דאמר קרא [ויקרא כ”א] כל איש אשר בו מום מזרע אהרן – איש ששוה בזרעו של אהרן”²⁶. על פי הגמרא²⁷, ”אינו שווה בזרעו של אהרן” אמנם אינו גורם לחילול העבודה שנעשתה, כפי שגורם בעל מום, אך הוא עובר בכך בעשה. אם כן, בעל הפרעה זו, אולי ייכלל בפסול זה של אינו שווה”²⁸.

22. רמב”ם, הלכות ביאת המקדש, ו, ז.

23. דון יצחק אברבנאל, פירוש על התורה [ויקרא], ירושלים: הוצאת ספרים בני ארבל, תשכ”ד, עמ’ קג. וכן ראה בספר החינוך, מצוה רע”ה, שכתב את הדברים הבאים: ”משרשי המצוה לפי שרוב פעולות בני אדם רצויות אל לב רואיהם לפי חשיבות עושיהן, כי בהיות האדם חשוב במראהו וטוב במעשיו ימצא חן ושכל טוב בכל אשר יעשה בעיני כל רואיו, ואם יחיי’ בהפך מזה פחות בצורתו ומשונה באיבריו, ואם ישר בדרכיו, לא יאותו פעולותיו כל כך אל לב רואיו, על כן באמת ראוי להיות השליח שהכפרה תלו’ עליו איש חן יפה תואר יפה מראה ונאה בכל דרכיו, למען יתפשו מחשבות בני איש אחריו, ומלבד זה אפשר שיש בשלמות צורתו רמז לענינים שמוך מחשבות האדם בהן תטהר נפשו ותתעלה...”.

24. ראה: ר’ פנחס אברהם מייסר ”אם כהן הלוּבש משקפים כשר לעבודה במקדש”, נחלת פנינח, ב, ירושלים: [חמו”ל], תשנ”ה, ס”א, עמ’ קעו-קעז. המסיק כי חולשת ראייתו אינה נחשבת מום בעיניו, ואינו נפסל מן העבודה. וכאן – אפילו משקפים אין לו, הוא רק לא מבחין בפרצופים, וזה סוד השמור אצלו ואצל מכריו ורופאיו.

25. ר’ יאיר חיים בכרך, שו”ת חוות יאיר, ס”ו קעו.

26. בכורות מג ע”א.

27. בכורות מג ע”ב.

28. וראה באריכות בעניין אינו שווה בזרעו של אהרן במאמרו של יואב רוזנטל, ”בירור מקיף בדין משקפיים”, קובץ בית אהרן וישראל, שנה י גליון א [נה] (תשרי-חשוון תשנ”ה) בדבריו שבעמ’ עד-עה.

דיין חליצה

התורה מצווה כי טקס החליצה יעשה כדלהלן: "וַנִּגְזֹשׁ יְבָמָתוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזָּקֵנִים וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רִגְלוֹ וַיִּרְקֶה בִּפְנֵי וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו"²⁹. זקנים אלו, הדיינים, אינם יכולים להיות סומים, על פי המימרה הבאה במסכת יבמות: "דאמר מר: לעיני – פרט לסומים... למה לי למעוטי סומין? מדתני רב יוסף נפקא, דתני רב יוסף: כשם שב"ד מנוקים בצדק, כך ב"ד מנוקים מכל מום..."³⁰. בשולחן ערוך³¹ נפסק כי צריך שהדיינים לא יהיו "סומין אפי' באחת מעיניהם. ויש מחמירים שלא יהיה בהם שום מום..."

והנה יש ראשונים³² הסבורים, שעיקר הקפידא היא שהדיין יראה את הרוק, ולכן דוקא סומא בשתי עיניו פסול, אבל סומא בעין אחת, – שאכן יכל לראות את הרוק – כשר כדיין חליצה. לעומתם, יש מי שכתב שלהלכה למדים מהפסוק "לעיני" לפסול כל סומא – אפילו בעין אחת, והרי זה בבחינת גזירת הכתוב³³. לשיטה זו, יש מי שכתב³⁴ שפסול אף בדיעבד. ויש מי שמסביר³⁵, שגם לשיטה זו אין הפסול אלא לכתחילה, אבל בדיעבד כשר. מאידך יש ראשונים³⁶ הסבורים, שאף אם למדים מהפסוק "לעיני" ולא דוקא מטעם ראיית הרוק, לא ממעטים אלא סומא בשתי עיניו, אבל סומא בעין אחת כשר.

המהרש"ל³⁷ סכם להלכה, שלכתחילה סומא אפילו בעין אחת לא ישמש כדיין חליצה, ואפילו בדיעבד יש לחזור ולחלוץ. אכן, אם נישאת כבר או שהלך היכם למרחקים, כדאים הם המכשירים לסמוך עליהם בשעת הדחק.

וביחס לדיין שכהה מאור עיניו – יש מי שכתב³⁸, שדינו כדין סומא בעין אחת ולא יהא דיין חליצה, ויש מי שכתב³⁹ שכבר פשט הדבר להתיר. ואם הרכיב משקפים בודאי יכל לשמש כדיין לחליצה⁴⁰. בענייננו, בעל

29. דברים פרק כה, ט.

30. יבמות דף קא ע"א-ע"ב.

31. שולחן ערוך, אבן העזר, סדר חליצה, סע' א.

32. ר"ת בתוס' יבמות, קא, ב. ד"ו; ש"מ: מאירי, יבמות, שם; או"ז, ח"א. ס' תרסד; יש"ש יבמות, פ"ב, ס' א – וכתב שם שכ"נ דעת הרי"ף, הרא"ש והרמב"ם – מדלא הזכירו פסול סומא בעין אחת.

33. ראבי"ה, ח"ד, ס' תתצד.

34. שו"ת נובי"ת, חאה"ע, ס' קנא.

35. קנ, יבמות, שם.

36. ריטב"א, יבמות שם יש"ש והגר"א עפ"י הנמוק"י סנהדיין, לד, ב. וע"ע בברכי יוסף. ח"י"מ, ס' ה, אית יג ושו"ת אבני נזר, חאה"ע, ס' רכ.

37. יש"ש, יבמות, פ"ב, ס' א.

38. שו"ת נאמן שמואל, ס' עד.

39. שו"ת דבר שמואל, ס' קי.

40. שו"ת שבות יעקב, ח"א, ס' קכו.

הפרעת פרוסופגנוזיה הוא אדם שיכול לראות את הרוק עצמו, הוא אף יראה את האנשים אלא לא יבחין בוודאות מי הם, השאלה היא האם יש חשיבות לפרט של ”נִנְשָׁה בְּמִתּוֹ אֵלָיו לְעֵינָי הַזְּקֵנִים” שעניי הזקנים מבחינים שזוהי דווקא יבמתו, או שעניהם יכולות שלא להבחין מיהי אשה זו? שהרי אין ספק שהם רואים אותה, אפילו יתארו את גודל וצורת האף, את צורת העיניים וצבעם, את צבע השיער, אלא שלא מזהים את הפנים כמכלול. לכאורה אין זה פרט חשוב והעיקר שיראו את המעשים עצמם ואת הרוק.

מצות עליה לרגל

סומא פטור מלעלות לירושלים שלוש פעמים בשנה בזמן שהמקדש קיים, ולחוג שם את שלושת הרגלים. הדבר מפורש במשנה במסכת חגיגה: ”הכל חייבין בראיה חוץ מחרש... והסומא... ומי שאינו יכול לעלות ברגליו”⁴¹. הגמרא אומרת כי גם הסומא בעין אחת פטור ממצווה זו: ”דתניא, יוחנן בן דהבאי אומר משום רבי יהודה: סומא באחת מעיניו פטור מן הראייה, שנאמר יראה – יִרְאָה⁴², – כדרך שבא לראות כך בא ליראות, מה לראות בשתי עיניו – אף ליראות בשתי עיניו”⁴³. כך גם נפסק ברמב”ם, וזה לשונו:

וכל האנשים חייבים בראייה חוץ מחרש... וסומא... וכן הסומא בעינו אחת, או חגר ברגלו אחת פטור... ונאמר: ”בבוא כל ישראל לראות”⁴⁴, כשם שהן באין להראות לפני ה' כך הם באים לראות הדר קדשו ובית שכנתו, להוציא סומא שאינו רואה, אפילו נסמית עינו אחת שהרי אין ראייתו שלימה⁴⁵.

כמו כן, כל החייב בראיה חייב בחגיגה, וכל הפטור מן הראיה פטור מן החגיגה⁴⁶.

בעל הפרעת פרוסופגנוזיה איננו ”סומא שאינו רואה”, הוא רואה הכל, אך מאידך – האם ”ראייתו שלימה” כאשר אינו יכול להבחין בין אנשים? אם נאמר שראייתו איננה שלימה בשל כך, יש אולי לפטור אותו ממצות עליה לרגל וקרבן חגיגה*.

41. משנה חגיגה א, א.

42. שמות כג, יז.

43. חגיגה ב ע”א.

44. דברים לא, יא.

45. רמב”ם, הל’ חגיגה, ב, א.

46. אם כי בשמחה חייבים כולם חוץ מחרש, שוטה, קטן, ערל וטמא, וז”ל הרמב”ם, הל’ חגיגה, ב, ד: ”כל החייב בראייה חייב בחגיגה וכל הפטור מן הראייה פטור מן החגיגה, וכולן חייבין בשמחה, חוץ מחרש שוטה וקטן וערל וטמא”. כמו כן פטור העיוור מסמיכה על ראש הקורבן שמביא לבית-המקדש, ואלו דברי הרמב”ם, הל’ מעשה הקרבנות, ג, ח: ”הכל סומכין חוץ מחרש שוטה וקטן ועבר ואשה וסומא ונכרי...”.

* ואם כן יש לדון גם במי שנצרך למשקפיים. -- העורך.

גלות להורג בשוגג

התורה אומרת בעניין ההורג בשוגג: "או בְּכָל אֶחָד אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ בְּלֹא רָאוּת וַיִּפֹּל עָלָיו וַיָּמָת וְהוּא לֹא אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מִבְּקָשׁ רָעָתוֹ"⁴⁷. המשנה במסכת מכות אומרת: "הסומא אינו גולה דברי ר' יהודה, ר' מאיר אומר גולה..."⁴⁸. ובגמרא נאמר: "ת"ר 'בְּלֹא רָאוּת' – פרט לסומא, דברי רבי יהודה"⁴⁹ – כלומר: לפי ר' יהודה – התורה אומרת כי רק כאשר אדם אינו רואה בהזדמנות זו והרג – גולה, אך אם הוא עיור אשר אף פעם אינו רואה – אינו גולה. וכך נפסק ברמב"ם⁵⁰. בעל הפרעה זו אשר אינו מבחין בפרצופי בני אדם ואינו יודע בוודאות מי מולו, האם הוא דינו כעיור או לא? האם גם מכיוון שהוא אינו מבחין מיהו האדם (והוא סומא לעניין הבחנה בין אנשים) אין זה סוג ההריגה שעליו יש גלות, כי בכל זאת צריך שיהיה מבחין מיהו האדם אלא שרק ידוע שהוא לא אויב לו, ומתוך כך גולה? או שמא הבחנה מיהו האדם אינה מעכבת?

בן סורר ומורה

"היה אחד מהם [מהוריו של בן סורר ומורה] גידם... או סומא... אינו נעשה בן סורר ומורה שנאמר... 'בָּנָנוּ זֶה'⁵¹ ולא סומין"⁵². רש"י הסביר כי משתמע מן המילים "בָּנָנוּ זֶה" כי ההורים רואים אותו, כלומר: מצביעים עליו ואומרים "זֶה"⁵³. וכך נפסק להלכה ברמב"ם⁵⁴. אם אחד ההורים בעל הפרעת פרסופגנוזיה, הוא אינו יכול להצביע על בנו באופן עצמאי ולומר "בננו זה", לכאורה בנו לא יכול להיות נחשב לבן סורר ומורה.

סיכום

בדפים אלו הצגנו שאלות ההלכתיות שמעלה ומציב בפנינו בעל הפרעת "עיוורון פרצופים", פרסופגנוזיה, כאשר המטרה העיקרית היא להעלות את הבעיות הללו לדיון ראשוני, ועל מנת שמורי ההוראה המובהקים יתנו דעתם לברר את העניין.

47. במדבר לה, כג.

48. משנה מכות ב, ג.

49. מכות ט ע"ב. ובירושלמי מכות פ"ב ה"ה מרבה את ההורג בלילה, הרואה בדרך כלל, ועל כן גולה.

50. רמב"ם. רוצח. ו. יד. אלא ששם ביאור הטעם מפני שהוא קרוב לאונס ולא מגזירת הכתוב גרידא.

51. דברים כא, כ.

52. משנה סנהדרין, ח, ד.

53. רש"י, סנהדרין עא ע"א, ד"ה "בננו זה": "משמע שרואים אותו".

54. רמב"ם, הל' ממרים, ז, י.